List 32. **NOVICE** Tečaj XXV.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 7. avgusta 1867.

Gospodarske stvari.

O razdrobljenji zemljišč.

Sedanja dôba je došla do prepričanja, da edino samo svoboda med mejami pravice more posamne ljudí pa tudi cela ljudstva na visoko stopinjo blagostanja povzdigniti. V tem prepričanji so odpadle vse ovire, kar se tiče rokodelstva, obrtnije in kupčije.

Drugačnih misli so pa nektere vlade pa tudi osebe v oziru na zemljišča, ki so zdaj osvobodena sužnosti grajščakov; one mislijo, da le velika zemljiščina posestva je mogoče na donos velicih dohodkov povzdigniti, da le posestniki velicih zemljišč morajo butaro obilih davkov in nalog, kakor jih dan danes neugodne okoliščine tirjajo, zmagovati, da bi na zadnje po silnem razdrobljenji zemljišč splošna revščina bila gotova. Zato mislijo, da je treba ovirati kolikor mogoče razdrobljenje zemljišč. Sosebno tirjajo, naj se gozdi, prepuščeni za pravice kmetom do lesa, ne dajo razdeliti med posamne posestnike, sicer bodo gozdi kmalu končani. Pomanjkanje drv in lesa bode nastopilo, in kar bo še najhujše, silnim vetrovom se bodo vrata odprla, deževalo bode le poredkoma, studenci se bodo posušili, tudi zrak se bode predrugačil.

Dajmo pretehtati vse te razdrobljenju zemljišč nasproti stavljena mnenja:

1. Misel, da le velika zemljiščina posestva je mogoče na donos velicih dohodkov povzdigati, je za nektere okoliščine prava, za druge pa ne. Gotovo je to, da veliko zemljiščino posestvo, dobro obdelano, daje veče dohodke kot malo posestvo, če tudi je dobro obdelano. Ni pa res, da se velika posestva boljše obdelujejo mimo malih. Vsak vé, da velika zemljišča obdeljujejo posli, mala pa gospodarji z lastno roko. Poslu je malo mar, ali je delo dobro ali zanikerno opravljeno, ali bode kaj pridelka ali nič, da le čas naprej gré. Drugače pa misli mali posestnik; on si prizadeva kolikor mogoče vsa dela dobro opravljati, da bi veliko pridelal.

Gotovo je dalje to, da posestniki velikih zemljišč butaro davkov in nalog lože prenašajo kot mali posestniki; tudi je resnica, da davke od malih posestnikov je vladi lože iztirjati, kakor če jih je veliko; pa gotovo je tudi to, da posestniku malega zemljišča ne pride toliko davka plačevati, kakor velicemu, in skušnje dokazujejo, da ravno posestniki malih posestev bolj o pravem času odrajtujejo davke kot posestniki velikih zemljišč. Kar pa se tiče davkarja pri pobiranji davkov, je pomnoženje dela njegovega tako pičlo, da se ne splača o tem črhniti.

2. Napačno je mnenje, da bi razdrobljenju zemljišč nasledovala splošna revščina.

Vsak človek ima prirojeno pravico, si življenje ohraniti; zemlja daje potrebni živež, in po njenem obdelovanji je pridelek veči ali manji. Ker mala zemljišča dajejo po primeri več pridelkov kakor velika, je tedaj človeštvu bolj vstreženo z malimi kot obširnimi zemljišči.

Po Goriškem in na Krasu je, kakor sploh na Kranjskem, še od francozkih časov posestnikom zemljišč na voljo pripuščeno, jih po svoji potrebi in previdnosti deliti, to je, razprodati, kakor hočejo. Po takem si marsikter priden delavec pridobí sčasoma zemljišča, toliko, da sebe in družinico pošteno preživi. Drugi si prikupuje zemljišča k svojemu posestvu, in prodaja njemu oddaljene kose, da si svoje zemljišče vkroži in zloží (arondira), česar si vsak previden posestnik želí.

Zakaj neki bi imela taka prostost na Kranjskem nevarna, celó škodljiva biti!

(Konec prihodnjič.)

Priporočilo in prošnja.

Jezerska rž (Seeländer Roggen) se že skozi 3 leta tudi na bolj peščenem svetu družbinega vrta tako dobro sponaša, da zasluži največo hvalo. Letošnji pridelek te rží je bil 18. do 20tern; mernik vaga 45 funtov. Še nekoliko te rží je na prodaj (večidel se je že razprodala) na vrtu kmetijske družbe. Ob enem za poskušnjo priporočam tudi Krapfeldsko rž in pšenico, ktere se tudi po meni dobivate. — Do visokočastitih gospodov duhovnov in učiteljev pa pošiljam iskreno prošnjo, naj blagovolijo šolsko mladino opomniti, da spravlja jabelčne in hruševe pèške (al ne suhih jabelk ali hrušek) in meni pošlje to nabiro za vrt kmetijske družbe.

Franc Šolmajer,
oskrbnik vrta kmetijske družbe, stanujoč pri sv. Jakobu št. 148 v Ljubljani.

Národno-gospodarske stvari.

O potrebi obrtnijskega napredka. *)

Gospôda! večkrat sem že govoril z čitalničinega besedišča, in srečne so bile za-me tiste ure: govoril sem namreč o národnosti naši, o svobodi, o napredovanji v vsem, kar je dobro in krasno. Tudi je bil napredek v materijalnem obziru že predmet mojih razprav, kajti ravno ta napredek je prepotreben nam Slovencem in Avstriji vsi. Gledé na to in ker je Ajdovščina prvi obrtnijski kraj izmed 5ih slovenskih okrajev v goriški grofiji, mislil sem, da vam najbolj vstrežem,

*) Govor prvosednika čitalnice ajdovške gosp. dr. Lavriča v čitalničnem shodu 1. junija t. l.

ako vzamem enkrat v kratek pretres potrebe obrtnijskih krajev, tedaj naše potrebe.

Gospôda! Ljudje in narodi vsi živijo večidel od pridelkov kmetijstva, ktero obsega raznovrstno poljedelstvo in živinorejo. Toda ako hoče človek več pridelati, živino bolje gleštati, ako hoče dostojno se oblačiti in primerno stanovati, potrebuje še kaj druzega, in to mora stvariti z lastnimi rokami in s pomočjo svojega uma. Brž ko tedaj začne se povzdigovati iz prvotnega stanu, koj pristopi k obrtnii. Razna rokodelstva se potem širijo po celi deželi, in obrtnijski izdelki vsake vrste lajšajo ljudem življenje.

Kmetijstvo se popolnoma vjema z obrtnijstvom, in v podporo vzajemno ste si tako, da čem boljše reči kmetijstvo pridela, tem boljše in lepše izdelke obrtnija izdela. Človeški duh pa ne miruje, zatoraj obrtniki izmišljavajo neprenehoma nove reči, in napravljajo vedno premirnejše orodje za-se, za kmetijstvo in za vse druge potrebe. Naposled iznajde človek mašine prekoristne mu pomočnice pri mnogovrstnem delu. Ako pa podpirajo razna znanstva to delovanje, potem je napredek neizmeren. Tako se je zgodilo, da smo zagledali v našem stoletji čudovitne mašine in znajdbe, o kterih še sanjali niso poprejšnji rodovi, in vse to je pripomoglo, da se izdelava v Evropi toliko blaga, kolikor poprej še nikdar ne.

Čem več pa kak narod prideluje in izdeluje, tem bogateji postaja, in to blago, ti pridelki in izdelki so gotovo, so pravo národno bogastvo. Al moder narod ne skrbí samo zato, da pridelava in izdelava le toliko, kolikor sam potrebuje, marveč si prizadeva na vso moč, da prideluje in izdeluje več, in da potem oddaja v zunanje dežele preobilnost svojo. Zraven tega skrbi, da izdeluje, če je le mogoče, sam in domá pridelke kmetijstva in rudarstva, in da še le potem oddaja te izdelke. Tak narod, taka država se bogatí od leta do leta; temu nasproti pa oboža narod, kteri mora vvažati iz ptujih krajev več, kakor sam izvaža. On oddá sčasoma ves svoj denar, in postane odvisen od tujca.

Da se pa vsi pridelki in izdelki razprostrijo po celi deželi, da pridejo v zadnji kot, da je mogoče izvažanje in vvažanje, potrebujemo še posebnih srednikov med kmetovalci, obrtniki, fabrikanti in tistimi, kteri hočejo kaj imeti, na kratko rečeno: med producenti (pridelovalci) in konsumenti (vživalci). A ti sredniki so trgovci vsake vrste pa dobre ceste.

Kmetijstvo, obrtnijstvo in trgovstvo so tedaj narodnemu blagostanju najmočneji stebri, ki so si v zvezi, ter se vzajemno podpirajo.

Misliti je, da so narodi v vseh časih priznavali lahko razumljivo to resnico, in da so na vso moč podpirali in spoštovali te stanove delajoče. Al vendar temu ni bilo vselej tako, in zlasti v srednjem veku so bili seljaki zatirani, obrtniki zaničevani in trgovci malo spoštovani. Zato pa je srednji vek bil tudi ubog. Le poredkoma in počasi so se v tej dôbi povzdigovala mesta in v njih obrtnijstvo in trgovstvo. Tako v Italiji in na Nemškem. Še le pozneje po križanskih vojskah so slovela nektera mesta, kakor Genova, Benetke, mesta Hanzaške zveze. Tudi na Francozkem, na Španjskem in v Portugalu je bilo nekaj takošnih mest. Toda tudi po teh krajih in deželah niso vživali delajoči stanovi vseh državljanskih pravic, zlasti kmetijski stan ne; le v malokteri državici je bilo to drugače.

Al sčasoma začne daniti se v Evropi tudi v tem obziru, in širi se spoznanje, da so delajoči stanovi temelj vsakej državi. Prvi se zdrami angleški narod, in prvi odbacne jarem svojih ošabnih baronov. Francozki narod se drugi leta 1789. do čistega znebí vseh ovir, ktere so nasprotovale materijalnemu razvoju in politični veljavi teh treh stanov. K temu je mnogo pripomogel Abbé Sieyes s knjižico: „kaj je tretji stan?“ dokazovaje, da on je vse, da si tudi ni poprej nič veljal. Ta načela zdrave pameti zmagajo po vsi Evropi, in zginejo neumni predsodki in škodljive predpravice. Vsled tega pa se povzdignejo delajoči stanovi, Francozi in Angleži obogatijo in sploh vsa Evropa.

V Avstriji se je le počasi širilo to spoznanje in kasno se je razširilo. Saj vemo, kako je bilo v naši mladosti. Stariši tako imenovanih „boljših“ stanov imeli so v sramoto, da bi bili svoje sinove namenili za obrtnijo ali za trgovstvo, in bogata, zlasti plemenita gospoda ni zalagala svojega denarja v take zavode, še manj pa, da bi bila sama nastopila vodstvo kake industrijalne naprave ali kake tvornice, a nasledki so tudi takemu mišljenju bili primerni. Da si tudi poprej neubogi, vendar ne moremo se popraviti po velikih nesrečah in zgubah, preveč smo obožali.

Ali še zdaj so nekteri, ki nočejo razumeti pravih vodil národnega gospodarstva, in še zdaj hrepení dosti ljudí, na pr. le po tem, da bi imela naša Avstrija dovolj denarja. Novci so jim vse. Res, ni dvomiti, da bi se dalo naši državi z denarjem hipoma pomagati, toda ne za dolgo časa; kajti denar je in more biti le znamenje vrednosti, le sredstvo kupčiji in občenju, tedaj ni, da si tudi je neobhodno potrebna reč, prava národna blagovitost.

Evo v dokaz kak izgled! — Za časa kralja Filipa II. v drugi polovici 16. stoletja bila je španjska dežela prva država v Evropi. Imela je mnogo denarja, srebra in zlata, ktero je prihajalo iz zmagane Amerike, in ljudstvo je bilo delavno in blagovitno. Al temni krvoloki kralj se je vedno večidel pa nesrečno bojeval z angleško kraljico Elizabeto, s protestanti, s Turki in drugimi; a naposled spodí iz dežele svoje najbolj delavne in industrijalne Moriske, protestante in žide — trgovce — samo zarad vere. Zgodí se pa, da neha prihajati zadosti srebra in zlata iz slabo vladane Amerike; in španjsko ljudstvo, razdivjano in dela ne večvajeno, obožavalo je čedalje bolj, da še dan danes ni zacelilo skelečih ran. Tega propada španjske dežele je bil tedaj kriv temni ljudomrzec Filip II., in krivi so bili njegovi nasledniki na prestolu, ki so v enakem duhu kraljevali. — Tem vladarjem nasproti sta vladala in gospodarila francozki kralj Henrik IV. in njegov slavni minister Suli, ktera sta v kratkem času od leta 1589. do leta 1610., tedaj v 21 letih Francozko iz uboštva in propada sijajno povzdignila s tem, da sta na vso moč podpirala zanemarjeno kmetijstvo, da sta skrbela tudi za obrtnijo in trgovstvo. Tega kralja živa želja je bila, da bi imel vsak Francoz vsaki praznik pečeno kuro na mizi, zatoraj je Francozom nepozabljiv ta kralj, kteremu je še dan danes naslov: Henrik dobri.

Denar sam tedaj, dasi tudi je koló, ki sicer suče svet — nervus rerum gerendarum — ni ob sebi pravo narodno bogastvo, temuč le domače delo je in izvrstno, obilno blago. Po tem takem se more Avstrija iz svojih materijalnih nadlog izkopati večidel s tem, da pridelava in izdelava izvrstnega blaga več kot ga sama potrebuje, da ga tedaj mnogo izvažati more. Treba je vrh tega, da varčno gospodari ne samo vlada, ampak tudi posamnim državljanom je treba varčnim biti.

(Konec prihodnjič.)

Popotnikove opazke po Angležkem.

(Dalje.)

Praktičen del narodnega gospodarstva, ki je razmeram našim najbolj potreben, da se bolje razvija, in

o kterem mi je ravno govor, je kmetijstvo. Kmetijstvo pa potrebuje uka, kakor vsaka druga stvar in koliko imamo pri nas kmetijskih šol? Eno menda smo imeli *) Slovenci v Ljubljani, more li ta vsem zadostovati? Na Angležkem, rekel bi, je vsaka veča farma šola kmetijska; kedaj pri nas pridemo do tega? In vendar bi bilo mogoče; kajti skoro vsaka fara ima svojo ljudsko šolo vsakdanjo in zeló so se jele tudi nedeljske množiti; bi li te šole poleg navadnih elementarnih naukov ne mogle tudi umnega kmetijstva najboljše in za najobčnejo korist učiti? Bi li ljudski učitelj svojih učencev, ki so razun šolskih ur vedno pri kmetijskih opravilih, v teh tudi najlože ne podučeval in kazal jim starih napak? Misliti se tudi more, da je v vsaki fari barem ena dobra kmetija, naj bi bila ta v izgled in učeniku najboljši praktični pripomoček v podučevanji. Pri vsem tem se ve da bi se našlo mnogo zaprek in ugovorov, ker osnova naših šol je preveč starokopitna, zato bi še menda trebalo ministerskega povelja in dovoljenja kakošnega konsistorija ali šolskega ogleda itd., vendar največi zadržek vsemu temu je, da večina naših ljudskih učiteljev ravno toliko, ako še ne manj, o kmetijstvu vé, kakor nevedni kmetje sami. Pa kdo bi se temu čudil, saj se niso tega učili in se ne učijo. Naši kmetje pošiljajo sine svoje v mestne šole, da bi „gospodje“ postali in kmetje ne bili; vse, kar je kmečkega, se mora otresti; od kar je sinček stopil čez sveti prag kakošne glavne mestne šole, ali realke ali gimnazije ter si ime „študent“ pridobil, bila bi mu nečast, s kmetijskimi posli pečati se ali v šolskih praznikih se kakošnega kmečkega dela poprijeti. Da kratko rečem, naša šolska osnova, vladne vredbe ter cilj in konec starišev in sinov, ki se v šole pošiljajo, je, da se tam metamorfozirajo. Kandidat za ljudsko šolo, ki je skoz par realkinih razredov in svoj „preparanden-kurs“ prošel, je pozabil, da so njegovi stariši kmetje in da sopet pojde med kmete živet in jih učit; na to ne pomisli, da bi moral vedeti kaj o kmetijstvu. — Kdor pa je čez osem let na gimnazijskih klopeh sedel in potem še svoje študije bodi-si na vseučilišču ali v kterem bogoslovji dovršil, kako bi mogel ta poleg svojih klasikov in dogmatike še na kmetijstvo misliti? — Tako je pri nas v Avstrii obče pravilo, ktero se ve da ima tudi izjemek in žalostno bi bilo brez teh; odgoja je enostranska, ki ljudi prav po mišljenji in djanji v različne kaste delí, ktere se bolj ena od druzih ločijo kakor indijske.

Kmetijskih šol nam je neobhodno treba več, pa ako se te sopet le enostransko osnujejo, bila bi njihova korist le enostranska; ljudski učitelj bi moral vedeti o kmetijstvu podučevati ali vsakemu pripravniku ne bi bilo mogoče kmetijske šole obiskavati, ravno tako gimnazijalcem ne, in duhovni bi vendar mogli in morali biti ljudstvom najboljši učitelji tudi v materijalnih zadevah, kako laglije in boljše vsakdanji kruh si pridobivati.

Najbolje, najlože in za najbolj občo korist mislim, bi se po mojih mislih stvar doseči mogla, ako bi se v naše realke, gimnazije, posebno pa v preparandije za ljudske učitelje in seminišča duhovna kot glavni predmet národno gospodarstvo in posebno kmetijstvo vpeljalo. To bi ne delalo deželi večih stroškov, narodu pa bi bilo na neprecenljivo korist.

V sedanjih razmerah, mislim, da je vsakemu le količkaj omikanemu človeku treba nekoliko o politični ekonomiji ali narodnem gospodarstvu vedeti. Se ve da svoboden nauk tega predmeta more biti le v prav konstitucijonalnih državah, tako, da koristi, v nesvobodnih državah ne bi bil na mestu svojem. Bolj filozofičen nauk politične ekonomije se mora višim razredom srednjih šol in vseučiliščem prepuščati, in da-si je tako važen, kakor so klasiki, je v Avstrii gotovo mnogo ljudí, ki so gimnazijske in vseučiliščine študije dovršili, pa še imena ne poznajo, ne da bi stvar poznali; jaz barem o imenu in stvari politične ekonomije nisem nič vedel, dokler nisem na Angležko prišel. Tukaj učí se ta nauk ne samo po šolah, temuč tudi javno pri večernicah (posebno zimskih), kjer je svoboden pristop vsakemu, kdor koli si bodi. To bi pač vredno bilo, da bi naše čitalnice posnemale.

(Dalje prihodnjič.)

*) In še to je, žalibog, posmodila slana vražjega nasprotovanja omiki na národni podlagi. Kedaj z nova vstane, to Bog vé.

Dopisi.

V Buda-Peštu 4. avg. V. B. — 31. dne u. m. zvečer po 9. uri se je turški sultan na ladiji iz Dunaja v Buda-Pešt pripeljal. Čez noč je ostal na ladiji, ker koran (turška vera) neki prepoveduje, da sultan ne sme izpod strehe, kakor hitro se zvezde na nebu prikažejo; prenočeval je toraj na barki, ktera je pri Tabanu (na budinskem bregu) pod kraljevim gradom v kraj zavozila. Ljudí je bilo na bregu Donave, da se je vse trlo, in ko se je po dolgem pričakovanji novi zaveznik „magjar-orszaga“ pripeljal, so mu Magjari in Magjaroni „eljen“ kričali, kolikor jim je iz grla moglo. — To je saj dost očiten dokaz, da se Magjari še živo spominjajo, da je turek poldrugo sto let v Budinu kraljeval, dokler ga niso — ne magjarski, ampak avstrijski, slovanski vojaki iz Ogerskega zapodili. — Ko se je sultan včeraj v Buda-Pešt pripeljal, so na „Bloksbergu“ 24krat z možnarji vstrelili, vojaška godba je pa začela pesem „turškega cesarja“ igrati. Turška himna ni sicer kaj posebno lepa, vendar je Magjarom bolj všeč kakor drugim ljudem, kteri ne čutijo toliko poklica v sebi, „kulturo proti jutru“ razširjevati, in kterim turek in kristijan še nista sorodna brata. — Danes sem videl sultana. Na glavi je imel rdečo kapo (fes), ne turbana; na desni mu je sedel mladi sultan, kakih 12 let star fantič; njemu nasproti je sedel Fuad paša in en avstrijsk general. Ker je bil voz odprt, je bilo mogoče prav na tanko ga videti. Sultan mora biti okoli 40 let star, je velikega, širokega, bledega obličja, precej krepke, srednje postave. V njegovem spremstvu je še več druzih imenitnih Turkov. V kraljevem gradu so se mu prišli poklonit magjarski ministri — grof Andrassy na čelu, oba pešt-budinska mestna župana, in druzih viših ministerskih in mestnih uradnikov in pa vojaški prvaki tukajšnje posadke. Ministri so se mu prav po turško poklanjali, to je, do tal, — morebiti za to, ker je turška vlada po letu 1848/9 tolikim ogerskim puntarjem na turški zemlji pribežališče dovolila. — Svet se sedaj res kaj čudno suče, kaj bodemo še vse doživeli! Sultan utegne po svojem srcu biti mož vse drugačnega duhá, kakor je narod njegov; al kdo bi bil vendar kedaj mislil, da bode kulturna, kristijanska Evropa vladarja tistega naroda, ki je najhujši sovražnik kristijanske vere, tako slavno sprejemala. Vlade, ktere se omikane, kulturne, ljudomilne imenujejo, ne slišijo joka in stoka ubozih kristijanov pod turškim jarmom zdihajočih; strašne morije, ktere kruti turčini ravno sedaj na ubozih Bulgarih in Kandiotih doprinašajo, ne ginejo src kristijanskih kulturne Evrope. Ubogim kristijanskim Slovanom, ki so podložniki turški, je to zahvala, da so cela stoletja zapadno Evropo turške sile, turške grozovitosti branili! Edina Rusija se za te usmiljenja vredne kristijane poganja ter si po svoji moči pri druzih vladah prizadeva,

žalostni njih stan po turških deželah polajšati, ter jih turškega jarma oprostiti, in vendar se Rusiji od vseh straní očita barbarstvo, despotizem, tiranstvo! Naj vsak sam sodi, kdo je barbar, kdo tiran, kdo pa ljudomil, kdo podpornik človečanstva! — Danes popoldne se je sultan peljal pogledat pokopališča turškega svetnika „Gül Babe“ (Žil Babe) v Budinu (nad Novo štifto). Okoli 5. ure se je pa že po Donavi dalje odpeljal, pravi se, da v Rustčuk, od kodar mu je prišel Midhad paša naproti. — Naj pritaknem še važno novico, da včeraj so v Vacovem (Vajcen) za novega deželnega poslanca enoglasno izvolili Kossuth-a Lajoš-a. Pravo!! Zabava nastaja vedno živejša! Ako se pa prav pomisli, je zeló naravno, da Košuta za poslanca volijo, saj je Juli Andrassy še celó predsednik magjarskega ministerstva! Menda sem Vam že enkrat mimogredé omenil, da bode Kossuth Lajoš še kdaj predsednik ogerskega ministerstva. Gotovo ste takrat z glavo majali, — sedaj se Vam morebiti to ne bode več zdelo nemogoče. — Rečí se grozno mešajo; kaj bode iz tega?! — Ogersko ministerstvo postopa na Hrvaškem tako, kakor da bi mu voda na njihov mlin bila, ako bi ondi nezadovoljstvo prikipelo do vrhunca in bi se potem s silo trojedna kraljevina podvrgla Ogerskemu. Bog to obvari!

V Buda-Peštu 30. julija. V. B. — Pisal sem vam enkrat, da zastopniki slovenskih stolic (velikih županij) so večidel Magjari, ali kar je še huje, da so Magjaroni, in da so za uradnike pri stoličnih gosposkah in pri gosposkah svobodnih kraljevih mest skoraj samo taki izvoljeni. Ta okolnost je, brez ozira na vse druge napake, na kaj veliko kvar ubogim Slovakom, posebno kar se tiče narodne enakopravnosti in rabe slovenskega (slovaškega) jezika pri stoličnih in mestnih uradnijah. Predno se je ogerski deželni zbor razšel, je za to odločeni odbor nasvet o národni ravnopravnosti na mizo zbornice poslancev položil. Dosti se je bralo o tem nasvetu po različnih časopisih, al hvale temu nasvetu nisem nikjer našel. Dolzega nasveta kratki pomen je ta, da ima večina stoličnih ali mestnih zastopnikov (stoličnih ali mestnih zborov) pravico razsojevati, kteri jezik se ima rabiti pri uradnijah. Enkrat izvoljeni jezik obdrží veljavnost tako dolgo, dokler se ne volijo novi stolični ali mestni zastopniki (zbori), to je: 6 let. — Kaj žalostna prihodnost se toraj kaže Slovakom v njihovih národnih zadevah. Ogerski deželni zbor je na to meril, da nemagjarski narodi še pri svojih županijskih in mestnih gosposkah ne bodo mogli svojega maternega (nemagjarskega) jezika rabiti, zatoraj deželni zbor ni v to privolil, da bi se bili novi županijski in mestni zastopniki volili, ter je rajši potrdil volitve stoličnih in mestnih zastopnikov od leta 1861., ker ti so srditi Magjari in Magjaroni. — Po teh vvodnih opombah vam podajam kritiko (pretres) „Pešt-Budinskih Vedomesti“ o nasvetu zborovega pododbora o národnem vprašanji, ktero se v 55. listu od 9. julija tako-le glasí pod naslovom:

Ravnopravnost brez ravnega prava! *)

Ko bi mi avstrijski in posebno mi ogerski Slovani o narodnem vprašanji popolnoma nehali pisati in govoriti, res bi se ne bilo čuditi! Mogoče, da bi naši protivniki imeli nad tem veliko radost, ker bi si mislili: „Glej, le ne odjenjati, le ne odjenjati, le ne poslušati, in še pokazati ne, da slišimo, kaj ti malopridneži godejo, pak se bodo naveličali, razvidevši, da nič ne opravijo; naposled se vendar le utrudijo in odjenjajo, ter nam voljno-nevoljno v naš sak (ribiško mrežo) pridejo. Saj smo celó ponosno in proti nam vsegamogočno se dozdevajočo Avstrijo s svojim pasivnim odporom našemu narodnemu pridu v službo primorali, temveč se uklonijo ti proletarniki (nemaniči, ljudje brez premoženja in veljavnosti) nam in naši vladi, ktero imamo sedaj izključljivo mi „vrhni gospodje“ v rokah. — Res da bi ne bilo čudo, ko bi mi nehali govoriti in pisati o narodnem vprašanji! Al če bi se to zgodilo, naj naši protivniki tega nikar ne pripisujejo naši onemoglosti, pojemanju našega vnetja, naše navdušenosti in naše gorečnosti za našo sveto národno reč, ali pojemanju naše srečne in nepremagljive udanosti do svoje narodnosti, ter naj tudi nikar tega ne držijo za znamenje, da se njim (Magjarom) na milost in nemilost podajamo. Politika, ktera se njim v prepiru z dozdevano vsegamogočnostjo Avstrije koristna kaže, bi njim v prepiru z nami nasprotne nasledke obrodila, prav tako, kakor se vsegamogočnost Avstrije, ktera národnih pravic ne priznava in ne varuje, ne vjema z národno idejo. — Če mi nehamo govoriti in pisati o národnem vprašanji, ne bode to znamenje naše onemoglosti, marveč bode to dokaz naše nevolje in našega mrženja. — Če prenehamo govoriti o narodnem vprašanji, bode to imelo ta pomen, da je marno z našimi protivniki o narodnem vprašanji govoriti, ker nimajo misli za svobodo, nimajo vesti (zavednosti) za pravico, nimajo pojema o pravi koristi naše domovine. — Ker s poganjanjem za koščeke svojega narodnega prava marno in brez vspeha svoje sile in čas zapravljamo, zasadimo (zastavimo) svoje sile, svoja prizadevanja, svojo delavnost za slovanstvo — ker druge poti naposled več ni — ker le v slovanstvu in po slovanstvu je naše narodno življenje in njega pravo zagotovljeno.

Blizo take misli so nas mimovoljno navdajale po prečitanji sporočila pododbora ogerskega deželnega zbora leta 1865. v zadevi narodnostnega vprašanja izvoljenega odbora.

Daleko bi nas zavedlo, ko bi hotli natančno kritiko (pretres) tega sporočila napisati, pomagalo bi pa to tako nič ne, ker prvič dokazuje oblika, v kteri se to sporočilo naznanja, da naši protivniki nimajo pri tem delu resnobne volje, drugič pa sam obsežek tega sporočila dokazuje, da so pojemi (zapopadki) naših protivnikov o narodnem pravu s takim neprelomnim ozidjem (baštami) predsodkov, sebičnosti in precenovanja samega sebe obdani (zataraseni), da še govorjenja ne more biti o tem, da bi njim sedaj z razkazovanjem svojih misli to reč objasniti, jih preveriti in prepričati mogli.

Ko se njim je z Nemci ali prav za prav z Avstrijo še slabo vedlo, to je, ko je Avstrija še nekako moč imela, govorili in hlinili so se nam neprenehoma: „Le složno! ne razdrobujmo sil, le Avstrije se oprostimo, le svobodo in ustavo si pridobimo, potem se bodemo že po prijatelsko, po bratovsko med seboj poravnali.“ — Bodi si temu tako, da je bilo v prepiru z avstrijskimi ministri največi složnosti in zedinjenih moči treba, — ogerski deželni zbor leta 1861. o edinem sredstvu k zedinjenju sil, t. o. o priznanji in vpeljanji narodne ravnopravnosti ni hotel nič vedeti, in še le, ko je bilo že znano, da bode deželni zbor neogibno razpuščen, se je na nasvet Kolomana Tisa sklenilo, da si bode deželni zbor, brž ko zakonodavno oblast zadobí, za svojo najsilnejšo nalogo priznal, pravičnim zahtevam različnih narodnosti zadostiti. — Ko se je deželni zbor l. 1865. sešel ter še ni vedel, kako se bode državopravno vprašanje rešilo, in tudi ne, da za par mesecev skrivni plan (naklep) Benedekov celi naliv vode na mlin ogerskega deželnega zbora nažene, je koj od početka z veliko okazalostjo (bahanjem) o narodnem vprašanji pregovoril, ter je v tej zadevi odbor izvolil. Ta presrčni

*) Ker je v tej kritiki marsikako dobro zrnice tudi za nas Slovence, naj beró celi ta sestavek. Vred.

odbor po celi dve leti tako rekoč slame ni križem preložil, le ko so se sèm ter tjè nepotrpljivi glasi ozivali, je bilo čuti zdaj v deželnem zboru, zdaj v časopisih: „Le brzo državopravno vprašanje srečno uravnati, le kronanje dokončati — in potem — potem se vse zgodí! Državopravno vprašanje je sè zaslugo Sadove in nad pričakovanje večine deželnega zbora poravnano; kraljevo kronanje je z veliko, lepo, da še nikdar s tako slavnostjo dokončano, in o narodnem vprašanji se je zgodilo — „vse“ — samo, da še le, ko so se imela vrata zbornice že zatvoriti, da bi zbor pri tem delu nikakor ne mogel še slame ne križem preložiti.

(Kon. prih.)

Blizo Celovca 27. julija. *(Letina. — Čudno, prečudno povelje.)* Z ozimino se tù še precej hvalijo, razun tistih krajev, kjer sta spomladi meseca majnika sneg in mraz precej škode napravila. Toča pa je žalibog do zdaj po več krajih na Koroškem hudo hudo razsajala, tako v Djekšah, št. Lipšu, v Glinjah in okolici, v Gozdanjah nad Vrbo, v Paternijonu in drugod. Več krajev je tedaj hudo zadetih. — Turšica pa krompir (tukaj le hruške) dobro kažeta in za jedo je bilo ugodno vreme. Detelje se bo dosti pridelalo; tudi sè senom so se hvalili, otava pa noče nič kaj rasti, menda zato ne, ker je bilo do unega dne vedno viharno in spremenljivo vreme. — H koncu naj povem še to, kar sem iz gotovega vira zvedel, da so namreč vsa županijska predstojništva na kmetih povelje dobila, dobro paziti in čuti nad tistimi, ki bi se morda ravnali na pot nekam tje proti jugu, ne vem ali v Beligrad ali kam. Oh, ali ni to čudno! S čim si pač po pisarnicah glave belijo!

Iz Haloz. R. B. — Zvedenec ne more trditi, da bi gospodarstvo lepo in srečno napredovalo v hramu, kjer poleg gospodarja vladate dve gospodinji, kterih vsaka vleče na svojo korist, nije pa na blagost gospodarjevo, nijena skupnemu hramu na pomoč. V takih nepovoljnih okolnostih gospodarstvo hira, premoženje peša, poslednjič vse obisne, vse se zruši. Isto veljá v obilnejši meri o državi z dvema teziščema, vsako išče za-se hasek, ne jemljoče ozira na skupno blagost in okrep vse države, niti na dobro vseh raznih državljanov pod žezlom take oblasti živočih; skupnost popušča, jakost nehava, ni nade ugodnemu nasledku, marveč strah gotovemu oslabstvu in propadu. Tako je v Avstriji z razdvojem poklonjenim nadvladati hotečim Tevtoncem in Arpadcem; vsak razkol rabi to darilo samo za svojce, za boljši razvoj skupne oblasti in moči, velike Avstrije, o kteri so pred kratkim časom na ves glas trobili središčniki, za zveste Slovane in Rumune pa jim ni mar, razve da jim služijo za mazilo in mastilo sebičnih nakanov. Nikakor se ne sme prezreti opazka, da ni dobro ustrojene države na vsem pozemeljskem svetu z dvojim težiščem, z dvema povse različnih namerov popečiteljstvoma, kakor v Avstriji. To kali in moti blago upanje državljanu, kteri razmišljava, kako bi môgla naša avstrijska država postati mogočna, ugledna, srečna v vseh sestavinah. Razdvoj je dovršen, in Avstrija priliči na dvoje razcepljenemu drevesu, počenši od najglobšega konca korenikinega do skrajnjega vršiča, in sicer ravno po srčiki; tako drevo vsled naravnih zakonov ne more zeleneti, čeravno ima črstvo in zdravo svrševje, mnogo manje pa sad donašati. Le tako razumevamo sedanji položaj avstrijske dvodržave. Toda bodi si! veliki državniki kretajoči z državnim krmilom so menda na tanko preračunili povoljen vspeh svojih početij. Ako se tedaj smejo goditi stvarí v državi, kterim Evropa ne zmore primera, kaj je na poti, da se brže bolje dovoli in ustroji za vse zdržema živeče Slovence ena skupna národna uprava, ktere nam je treba kakor ribi vode, da dušno in tvarno napredujemo, ter kot močna in krepka sestavina jačimo in krepimo celoto avstrijske države. So li na kipu posamne skupine lično naslikane in skladno izvedene, ves kip dobí krasno lice. Trdno smo se nadjali, da bodo slovenski državni poslanci (zlasti g. S.) to previdevši kot prvo točko zapisali v spomenico izročeno državnemu pečatniku, in to se nam je dozdevalo največi vzrok, zakaj so slovenski državni poslanci kumovali razdvoju, da se jim obeča in podeli zedinjeno Slovensko z narodno vlado, pa dosle se ni razgrnil zastor v blagoslavljajoče nas svetišče.

V Gorici 2. avg. = Veseliti se mora ne samo slovenski rodoljub, nego vsak pravi Avstrijanec (če ima res do Avstrije srce pošteno), da si Primorci zidamo tako trden duševen zid proti navalom italijanskega soseda, kteremu se tako zeló sline cedé po našej pokrajini. — V kratkem ste nam oživeli dve čitalnici ter se ponosno vvrstili osmim primorskim sestricam. Samo kakih 140.000 Slovencev v goriški kneževini, pa — 10 čitalnic! Kaj ne, vi italianissimi in nemškutarji, da to vam je vendar malo preveč? Zrastli ste nam rečeni cvetlici v Solkanu pri Gorici pa v Komnu na Krasu — zares prav prikladna kraja — uni leží skoraj na furlanski meji, ta pa v središču značajnih Kraševcev, kteri se trdno držé svojih národnih načel. Vrli Solkanci so že 14. u. m. slovesno odprli svojo čitalnico s sjajno besedo, pri kteri so vneti naši dijaki največ pripomogli. (Ne morem si kaj, da ne bi tù očitno pohvalil naše gimnazijalne mladeži, ker ona ima tudi pri vstanovitvi te čitalnice velike zasluge. Naj bi jo v tem posnemala vsa slovenska mladina!) Prišlo je k tej slovesnosti gostov iz več krajev naše kneževine, največ pa iz Tmina. Slava! Le, čitalnica goriška, kje si bila? Kaj res ti ni bilo mogoče poslati tvoji mladi sestrici več kot le dva domoljuba? Žal mi je, da moram to javno izreči. Zdrami se vendar, ter postavi se možato na noge! Preselivša se iz svojega starega in dragega stanovanja si odstranila si največo oviro pravega narodnega namena. Ne misli, da je čitalnici pravi namen biti drugim narodnostim le vnanja svitloba in blisk. Naj ti bode zdaj prva skrb, da se v kratkem prestrojiš v pravi narodni dom. Bolje je peščica narodnjakov nego velika množica takih, kterim je ples poglavitna zabava. — Druga vesela prikazen v našej kneževini je tudi ta, da dobiš skoraj v vsakem kotiču slovenske časopise; najbolj so se pa naši ljudje naročili na goriško „Domovino“. Vidi se tukaj, da bi mogli skoraj sami Primorci vzdržavati en časopis, al bojim se, da zgubí vprihodnje naša „Domovina“ mnogo podpore pri naših ljudéh. Zakaj neki? To bo menda „Domovina“ sama najbolj vedela. Jaz mislim, in tega mnenja je tudi mnogo druzih, da ima premalo duševne podpore, brez ktere se ve da se ne more vzdržavati noben časopis. Dajte tedaj, rodoljubi! primite za pero, in ne dopustite, da bi se nam prezgodaj vničila naprava, ktera bi lahko bila učiteljica našemu narodu. Da, to je tudi moja misel, mi je odgovoril že marsikteri; al kaj naj pišem? Ali o starodavnih cerkvenih obredih? Tako daleč ne sega moja znanost. Ali čem pisati kaj o kmetijstvu in gospodarstvu? Tudi to bi prepustil raji bolj zmožnim; ali ker so taki sestavki le vendar važni, in ker brez teh ne bi smel biti noben list, kteri je namenjen posebno kmetom, prizadeval si bodem pošiljati jih „Domovini“, samo ako mi bode v njenem predalu pustil kaj prostora o kmetijstvu vrlo učeni gospod v Gorici. Zopet druzega slišim govoriti: Meni se pa važni dozdevajo tudi sestavki, kteri bi podučevali prosti naš narod — da površno izrečem — kaj da je, kaj da je bil in kaj da bi moral biti v narodnih in sploh v slovan-

skih zadevah, to je, morali bi se naši Slovenci učiti spoznavati same sebe. O tem bi se dalo različno in mnogo pisati; al saj vem že za naprej, da bi bil primoran v takih sestavkih zakrožiti marsikako grenko, ktera ne bi milo donela mnogim ušesom. Pa — pravi nadalje drug — za vse to bi še nič ne maral, samo da bi hotlo le vredništvo radovoljno sprejemati take sestavke nepremenjene; al to dvomim. Naj bi tedaj častiti gosp. vrednik vse take in enake ogovore premislil ter blagoizvolil v prihodnje svojo „Domovino" tako vrediti, da bi sposobna bila zadostevati v vseh potrebah. — Zdaj pa še nekaj: Večina nam neprijaznih listov in lističev prinaša redno različne čenčarije o panslavizmu, o ruskih emiserjih, o rubljih itd.; le naša „Wöchnerica" ni še nič spregovorila o teh predmetih, akoravno včasih rada zakokodaka „Grossdeutsch" — se ve da le bolj na tihoma. Da bode pa tudi ona imela kaj tvarine, vprašam: je li res, da se tiska slovensko-ruska slovnica? Na to vprašanje, prosim, naj mi blagovoljno odgovorijo „Novice", kajti porok sem, da bi se take slovnice tudi v Gorici vkupovale. *)

V Ljutomeru 3. avg. — Danes je naše okrajno zastopništvo svojo prvo sejo imelo, ki se je s slovesno službo Božjo začela, in bode menda za vselej imenitna ostala. V tej seji izrečena je bila in priznana ravnopravnost slovenskega in nemškega jezika v pismu in govoru in v vseh opravkih tega zastopništva; zato smo si svesti, da je od sedaj vsaki vzrok nesloge in prepira zavoljo narodnosti in jezika pri nas za vselej odpadel. Okrajno zastopništvo pa se more od tega časa z vsemi močmi svojej važnej nalogi posvetiti. Živila tedaj sprava!

V Paradišču 2. vel. srpana. — Ako bralci „Novic" po razglasu slavne c. kr. finančne direkcije v 30. listu morebiti mislijo, da namesti zavržene slovenske pobotnice se mi je v kancelii c. k. davkovske gosposke naredila druga slovenska, moram jim reči, da se zeló motijo. Obrazec, po kterem sem „Quittung-o" prepisal, bil je nemški. Da je bila moja slovenska pobotnica napak narejena, moral sem gospodu na besedo verjeti in njegovo bistro oko občudovati, da je, ko bi trenil, zapazilo pomote. Meni saj se je zdela prav narejena, pa če je bila napak, bi mi bilo vendar dobro délo, ako bi mi bil gospod naredil obrazec v domačem jeziku. To bi mi bila priča, da vkljub vsem obljubam niso še zmiraj kancelijska vrata zaprta našemu poštenemu jeziku, in sam bi bil brž videl pomote svoje pobotnice. Vrh tega je bil pa še štempelj zavržen, če tudi ubogi kmetje ni krajcarja nimamo zavreči. Po takem res morajo v kancelijah pisma v domačem jeziku ostati bele vrane.

M. Ilovar.

Iz Črnega vrha pri Idrii. — 20. dan u. m. so milostljivi knez in škof pri nas birmali in tako našo prošnjo vslišali, da birmancem ni bilo treba v Idrijo iti. Ker ne vemo, zakaj nam ni bilo pripuščeno, da bi se bili svetlemu gospodu knezoškofu z besedo zahvalili, zato prosimo vas, drage „Novice", da Jim ve našo ponižno zahvalo sporočite za veliko dobroto, ktero so s svojim dohodom v Črnivrh storili naši soseski.

V imenu vse soseske:
Tone Plešnar, župan.

Iz Borovnice 27. julija. R. — V prvem listu letošnjih „Novic" smo v sestavku „Gospodarske stvarí" čitali, da se delavna, pa taka molzna in klavna živina, brez ktere hiša in družina ne more obstati, klaja za tako živino, potem žito za živež družini in za seme in gruntu potrebno orodje, kakor voz, plug, brane itd. za davke (fronke) ne smejo rubiti. Čitali smo na dalje, da je naš slavni deželni zbor se krepko potegnil za naše z davki silno obložene kmete in na njegovo prošnjo pri c. k. ministerstvu je od ondot došel odgovor: da gruntne potrebščine rubiti je že od nekdaj prepovedano, in da je sopet iz novega ukazano vsem gosposkam, da gruntnih potrebščin po nobeni ceni ne smejo pod rubežen za davke jemati in da bo vsakter uradnik ki se zoper ta ukaz pregreší, ostro kaznovan. Ta ukaz c. k. ministerstva in cesarska zapoved od 31. decembra 1864, po kteri se imajo konec vsacega leta davki odpisati vsem gruntnim posestnikom, ki zarad preobloženja ali druzih med letom zadetih stisk ne morejo plačati, sta bila pač hladilo in velika polajšava ubozemu, od mnozih nezgod stiskanemu selanu; pa kaj, ako take in enake tolažljive besede dostikrat samo na potrpežljivem papirji ostanejo! Saj s tem milostljivim ukazom se ne vjema to, kar smo doživeli 24. dan t. m., ko so očetu šesterih otročičev, poštenemu in pridnemu delavcu, ki pa pri vsem trudu in dobri volji še z najpotrebnejšim ne more oskrbljevati svoje uboge družinice, vzeli edino molzno kravico iz hleva zarad dolžnih 1 gold. in 70 kr., ktero so mu še le potem nazaj dali, ko je ubožec ves preplašen in potrt v farovžu pomoči dobil in odrajtal 3 gold. in sicer nekaj za stroške, nekaj pa za davek. Svetovano mu je bilo v farovžu, naj opomnivši gospoda na cesarsko postavo in ministerski ukaz ga prosi, da bi se mu ti krajcarji odpisali; al nič ni siromaku pomagalo, marveč so še duhovniki svoj tekst dobili. Enako se je godilo tudi v drugih vaseh, kakor na Brezovici in Pakem, kjer so morale edine kravice iz hleva. V oziru tacih dogodeb res ne vemo, kaj je gruntna potrebščina in kdo so taki kmetje, za ktere veljá milostljiv ukaz od 31. decembra 1864. leta, ako niso za take siromake, ki smo jih zgorej popisali? Radi bi vendar vedeli, ali smo ministerski odpis in cesarski ukaz prav razumeli ali ne, ko ga obračamo na ubozega kmeta z edino kravico? Ako napak razumemo cesarsko in vladno besedo, potem naj se nam pové, kaj je pravo.

Iz Ljubljane. *(Nova Pressa „Neue Freie Presse" in narod naš.)* Nam Slovencem se tako rado očita, da dražimo in mir razdiramo, čeravno ne iščemo druzega, ko tega, kar je pravično pred Bogom in ljudmí, in kar nam je bilo po naših ministrih, in po samem presvetlem cesarju že tolikokrat za trdno obljubljeno, pa se nam še vedno zadržuje. Al poglejmo malo, kaj naši nasprotniki na nemškutarski strani delajo in kako se oni ustmeno in po časnikih obnašajo. — Že v zadnjem listu smo povedali, kaj časnikarji počenjajo zavolj tepeža, ki se je pripetil med 23. in 24. u. m. v Ljubljani, zato, ker so bili neki Sokolci zraven, čeravno je pri tem tepežu, ki so ga tudi „Novice" grajale, bil samo hlapec, ki se je bil z vilami postavil, nekaj poškodovan, ki je pa že precej drugi dan svoja navadna opravila opravljal. In vendar kakošen hrup je gnala zavolj tega „Triesterica", kakor da bi bila Ljubljana in cela kranjska dežela samih razbojnikov in tolovajev polna! Danes pa podajamo častitim bralcem drug dopis iz Kranjskega o isti reči, prestavljen iz časnika „Neue Presse" na Dunaji od 30. u. m. v številki 1045. Glasí se od besede do besede tako-le: „Najnovejše dogodbe ljubljanske obračajo pazljivost na raj in domovino male slovenske stranke v državnem zboru, na Kranjsko. Nje pravi paradiž je Dolensko. Izobraženje je tamkaj že tako napre-

*) V Ljubljani se ne tiska; al v Trstu, smo nekje brali, je na prodaj. O tem bo tedaj „Primorec" vedel kaj več povedati.
Vred.

dovalo, da znajo od sto ljudi kaki trije brati in pisati. Da se jih znanje ni bolj prijelo, imajo ti ljudje, po višjem jeziku „Slovenci“ imenovani, temu se zahvaliti da jih nihče v šolo ne sili. Učenje nemškega jezika je po kmetih, kakor se samo ob sebi razume, prepovedano. Čemu tudi toliko zmešnjave delati v glavah, kterih obzorje vinske kleti obmejujejo. Kdo ne pozná slovečega kranjskega pridelka, kteri je ravno na sred pota od vina k jesihu ostal, in kterega le pridelovalec spoznava in pije. Za vživanje tega pridelka je Dolenec tako skrban, da tujcu še izvažanja ne privošči, za kar mu mora pa človek hvaležen biti. Njegova premožnost je potem, da lahko tako dela. Gruntni pridelek in grajščakov gozd pokrivata njegove potrebščine; potreba ga tedaj ne sili, ne da bi delal, ne da bi svoje pridelke prodajal. On tedaj sladko lenobo pase in raji v sred svoje družine obilne Bahove darove leto za letom sam povživa. Saj Kranjca postavne ostrosti pijanost brani, če v nezmernosti svojega dobrega življenja kaj nerodnega storí. Slovenske sodnije so milostljive, kedar presojajo take nerodnosti, zato pa tudi blagodušni Slovenci nimajo posebnega strahú pred njimi. Nedavno je bil en mlinar, z imenom K. iz vasi J. in kantona X. v eni oštariji od enega kmeta zavolj mlenja razžaljen. Ko kmet iz oštarije odide, gré mlinar za njim, vrže ga na tla, preišče mu žepe, in odvzame mu 5 gold., ki jih pri njem najde. Na sodbi je mlinar svoje djanje obstal, al rekel je, da se je hotel za sramoto, ki mu jo je kmet naredil, odškodovati. Sodnija ga zato, ker si je sam pravico storil, dá dva dni zapreti, s čemur je bil mlinar tudi ves zadovoljen, al vzetih 5 gold. se je od njega le z žandarsko pomočjo nazaj dobilo. To djanje se brez dvombe pokazuje za razboj ali rop — ali kako zlajšano je to, da je mlinar, ko je to storil, iz oštarije prišel! V kakem stanji se pa pri teh okoliščinah trezni Nemec nahaja, če se pijanim Slovencem braniti mora, od tega vam zná le on pesem zapeti. Gospodujoča stranka, na ktere čelu je več advokatov, skoraj vsi duhovni in le malo grajščakov, sistematično odtujuje deželo materni zemlji; zgodovina se kazí, Nemci se s pomočjo pijanega, kranjsko-slovensko narečje govorečega ljudstva v strahu držé. Tistih, ki vse vodijo, je le malo, kterim njihov stan čas in priliko daje, da ljudí puntajo in se jih na svojo korist poslužujejo. In naklepi teh Slovencev, kterim to ime prav za prav gré, so predrzni; vodniki imajo delo med seboj razdeljeno, to pričajo njih državnemu kancelarju podane tirjatve.“

Tako piše „Presse“. Enaki dopisi so bili skoraj po vseh druzih dunajskih in graških časnikih.

Zdaj pa resno vprašamo vsacega resnico- in pravicoljuba: kdo draži in hujska? kdo razdira mir in slogo v deželi? Mi ali naši nasprotniki na nemški plati? Kdaj je raztresal kak slovensk list ali kak slovensk dopis take laži po svetu in je nemški narod ali kako nemško deželo tako grdo, tako nesramno pred svetom opravljal in sramotil? Ali je mogoče slovenskemu kmetovalcu kaj grjega reči, ko to, da je lenuh, da od grajščakovega gozda (menda od tatvine?) živí, da svoje pridelke vse zapije? Prašamo: ali je mogoče, deželo, njene prebivalce, njene pridelke in še celó nje gosposke pred svetom grje pomazati in oblatiti, ko se je tukaj zgodilo? — Prašamo pa tudi: ali je stranka, od ktere izhajajo taki dopisi, res prijateljica naši deželi in našemu ljudstvu, kakor se rada dela? Ali se res po tej poti našim ljudem sreča odpira, da jih za lenuhe, tatove, pijance raznašate? Ali jim marveč s takim obrekovanjem koščeka kruha, ki bi si ga lahko s svojo delavno in pošteno roko drugod zaslužili, ne trgate od ust? Ali se naša dolenska vina tako priporočajo tujim kupcem? Nam se očita, da tujce odganjamo. Ali jih morebiti dopisi naših nasprotnikov vabijo? Leta in leta že prosi kranjska dežela, da bi se ji davki zmanjšali, ker je preobložena. Ali nas bo vlada hotela uslišati, ako od nemške straní, ki ima, mi se bojimo, pri njej še vedno preveč veljave, taki dopisi hodijo po svetu; ako se po časnikih, ki jih tudi ministri beró, v enomer trobi, da so Kranjci lenuhi, pijanci in zapravljivci? To prosimo premisliti!

Tiste svoje rojake pa, ki še vedno niso pregledali, resno opominjamo, naj vendar že enkrat očí odpró in spoznajo: na kteri strani so pravi prijatelji naše dežele, in na kteri pa je hinavstvo in laž!

— *(Iz deželnega odbora.)* V seji 26. julija je bil med drugim prevdarjan dopis c. k. ministerstva pravosodnega, po kterem se imajo tudi na Kranjskem nove c. k. sodniške gosposke napraviti. V tem dopisu pravi ministerstvo, da se bode, kolikor mogoče, povsod gledalo na to, česar želí ljudstvo in bojo prosile soseske. Da se to izvé, bode ministerstvo predloge c. kr. viših deželnih sodnij deželnim odborom na znanje dalo, tedaj na Kranjskem tudi kranjskemu deželnemu odboru, da mu razodene svoje mnenje. Sklep našega odbora je bil ta, da, kader pridejo ti sodnijski predlogi do deželnega odbora, imata o njih poročati odboru gospoda dr. Costa in Kromer.

— *(Iz seje mestnega odbora 31. julija.)* Namesti pl. Kalteneggerja poroča dr. Bleiweis o dopisu c. kr. deželne vlade, po kterem se ima v vseh deželah, tedaj tudi na Kranjskem tako imenovani zaklad ljudskih (normalnih) šol obračati le v svoj namen in po takem znebiti se vseh tacih stroškov, kteri ne zadevajo njega. Za Ljubljano meri ta ministerski ukaz posebno na to, da nehajo pri naši c. kr. normalki vstričini (paralelni) razredi in si potem omenjenemu zakladu prihranijo plače za take učitelje s 1627 gold., plača za nune s 1863 gold. itd. — Odsek šolski je na to poročal mestnemu odboru, da za mestne šolarje ima mesto svoje šole in da saj nektere sme pošiljati tudi v cesarsko normalko, — da mesto okoli 8000 gold. potrosi leto in dan za šole, — naj c. kr. vlada vredi to reč tako, da iz dežele ne sili preveč šolske mladine v Ljubljano, marveč naj se še zunaj napravijo glavne šole, kjer jih ni; sploh pa je to taka stvar, o kteri vlada sama nima pravice konečno sklepati, ampak zaslišati se imajo tudi deželni zbori. Ti predlogi so bili enoglasno sprejeti. — Za načrt (trasiranje) železnice iz Belaka v Ljubljano čez gorensko našo stran je dovolil mestni odbor 1000 gold., ker kranjski deželi kakor mestu ljubljanskemu doide gotovo velik dobiček, ako se napravi ta železnica, za ktero se hvalevredno trudi g. dr. Toman. — Rajnki g. Kalister je zapustil ustanovo (štiftengo) od 80.000 gld. faranom Slavinskim, ktero c. k. deželna vlada želí kam naložiti tako, da je hipotekarno varna. V imenu finančnega odseka poroča župan dr. Costa, naj mesto ljubljansko vzame ta kapital na pósodo namesti tega, ki ga ima pri hranilnici izposojenega. Po mnogih govorih za in proti temu predlogu je bil sprejet z večino od 16 glasov proti 6.

— „Laib. Zeitg.“ je naznanila te dni, da ukaz c. kr. ministerstva za nauk in bogočastje od 7. julija veleva, da v 1. razredu takih ljudskih šol, v ktere hodijo sami slovenski otroci, mora učni jezik samo slovensk biti; z naukom nemškega jezika se ima še le pričeti v 2. razredu. V trivialnih šolah se ima zarad nemškega jezika kolikor mogoče ravnati po željah občin. — Po tej naredbi imajo ljudske šole še zmiraj najbolj biti jezikoslovne (linguistične) učilnice; še zmiraj toliko potrebna reforma ne sega na to, da bi se vpeljalo, kar za djansko življenje potrebuje ljudska šola. Radovedni tedaj pričakujemo, kako bo ministerstvo rešilo

vlogo naših državnih poslancev, s ktero ta ukaz ni v nikakoršni zvezi.

— Njih Veličanstvo je 15. julija t. l. potrditi blagovolilo nova pravila kmetijske družbe kranjske.

— Društvo „južnega sokola“ je po sklepu deželne vlade od 1. dne t. m. razpuščeno.

— Ravnokar je na Dunaji v tiskarnici Mehetaristov na svitlo prišla „Slovnica ruska za Slovence. Spisal Matija Majar, založil G. Blaž, trgovec na Reki.“

— Danes je 3. občni zbor Matice slovenske. Ob 8. uri je sv. maša; ob 9. uri pa začetek zbora v dvorani mestne hiše kakor drugekrati. Zvečer je pevsko-glasbena „beseda“, ki jo čitalnica napravi na čast Matičinemu zboru.

— (*V 6. seji dramatiškega društva*) poročalo se je o nekterih igrah. Igra: „Ravna pot najbolja pot“, poslovenjena po Kotzebue-u, poslal g. Tomšič, se je sicer pripoznala za predstavo sposobna, honorara pa za zdaj odbor ne more odločiti. Tajniku se naročí, da g. pošiljavcu odpiše. Igra „Mlinar in njegovo dete“, ki jo je poslovenil Malavašič, se izročí g. Levcu, da zastarele oblike popravi in igro za natis pripravi. Ako bode le mogoče, se bode igrala na vseh vernih duš dan v gledišču. Z gledišćinim vodjem g. Zöllnerjem se dogovorí, da le po tej pogodbi, da pustí društvu polovico čistega dohodka, se bode igralo v gledišču, in sicer si pridržava za letos vsak mesec enkrat igrati. — Da se vstreže potrebam slovenskih čitalnic, kterim primanjkuje skoraj iger za predstavo, daste se v natis igri „Ultra“ in „Na kranjskem mostu“, obe iz českega poslovenjene, tedaj izvirno-slovanske. Predlog, naj se ustanovi koj društvena knjižnica, se sprejme; zato se naprosijo izdatelji že tiskanih iger za eno garnituro vsake igre, to je toliko iztisov, kakor je oseb in še dva zraven za režišerja in za šepetalca.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Komaj je turški sultan zapustil Dunaj, kterega so s tako slavo sprejemali (celó papežev poročnik in dunajski škof sta se mu poklonila), da „Reform“ protestuje zoper tako turško malikovanje „Türkencultus“, in že pričakujejo druzega imenitnega gosta — cesarja Napoleona ne sicer prav na Dunaj, vendar blizo Dunaja v Salcburg, kjer se z našim cesarjem snide 17. dne t. m. Napoleon mora kaj posebnega na srcu imeti, da pride v Avstrijo, in vse kaže na to, da pomočí potrebuje zoper Prusa, s kterim se utegne zdaj in zdaj spreti. Pravijo, da Napoleon želí od naše vlade to, da bi tiščala v to, da v severnem Šlesviku (to je jedro francosko-pruske pravde) narod glasuje: ali hoče biti pod dansko ali prusko vlado? Silno nevarno bi bilo, ako bi se Avstrija vtikala v to stvar, ktera je celó nič ne zadeva in bi si zopet prste spekla kakor se jih je že enkrat zarad Šlesvika; lahko se primeri potem, da Napoleon kadaj zahteva tudi to od Avstrije, da dá glasovati v južnih Tirolih, ali hočejo ostati Avstrijani ali postati Talijani. Zato ne vidimo radi Napoleona, da se nam preprijaznega kaže, ker še nam ni iz spomina Villa Franka na Laškem, pa tudi Queretaro v Mehiki ne, kjer je po lepih besedah Napoleonovih princ avstrijski Maks tako žalosten konec vzel. — Državni zbor dunajski je preložen za več tednov. V petek se začnó obravnave deputacije dunajske in ogerske. Nikoli še ni bilo za Avstrijo tako važne obravnave kakor je ta; zdaj gré prav za življenje avstrijskega cesarstva! Kakošen bode konec teh razprav, sam Bog vé. Čedalje več se sliši od magjarske strani očitanja Deaku, da je preveč dovolil Avstriji; z nami vred pa vsak pošten Avstrijan trdi, da veliko premalo. Zdaj, ko gré za to, koliko dolgá avstrijskega cesarstva in koliko plačil skupnih bode Ogerska vzela na-se, se bo pokazalo, ali je Magjarom v resnici mar za to, da se Avstrija ohrani, in ali vejo to, da je tudi Magjariji odkljenkalo, ako Avstrije ne bi bilo. Vladni peštanski časnik „Magyarorszag“ misli, naj dežele ogerske krone na-se vzamejo le 27 odstotkov skupnih davkov, tedaj bi se našim (cislajtanskim) deželam naložilo 73 odstotkov! Čuden bi bil to dvalizem! „Dobro jutro! ali pa — lahko noč poravnavi!“ — pravi „Zukunft“ k temu „Ausgleich-u“, in prav ima. — Ob koncu leta 1866 je bilo zastalih davkov v raznih deželah: v Avstrii pod Anižo 4 milijone in 24.664 gold., v Avstrii nad Anižo 61.098 gold., na Salcburškem 16.427 gold., na Štajerskem 556.505 gold., na Koroškem 104.491 gold., na Kranjskem 381.063 gold., na Českem 2 milijona in 974.065 gold., na Moravskem 1 milijon in 197.609 gld., na Šlezkem 31.859 gold., v izhodnji Galicii 2 milijona 393.685 gold., v zahodnji Galicii 608.001 gold., v Bukovini 786.736 gld., v Tirolih 55.626 gold., v Primorji 1 milijon in 29.869 gold., v Dalmacii 182.822 gld., na Ogerskem z Vojvodino 23 milijonov in 789.213 gold., na Hrvaškem in Slavonskem 2 milij. in 574.173 gold., na Erdeljskem 1 milijon in 813.681 gold., torej vsega skup 42 milijonov in 491.586 gold. Te številke najbolj kažejo, v kakem stanu je vsaka dežela. — Namest papirnatih desetic (10 soldov) dobimo kovan denar iz neke rude, ktera je nizke veljave. — Bana ni zdaj več na Hrvaškem. Baron Rauch se zove kraljev namestnik in vleče 12.000 gld. službene plače na leto in dan. — Na grajščini Rauch-ovi v Sišlavicah so se spuntali kmetje zavoljo gozdnih pravic tako, da so vojaki bili na pomoč poklicani; 7 kmetov je mrtvih obležalo, 40 pa ranjenih bilo; vojakov je 8 ranjenih in pa dva žandarja. — V Vacovem so Košut-a izvolili za deželnega poslanca, v Zala-Egersegi pa Perczel-a. Ako vse tako naprej gré, pravi „Zukunft“, bode sedanje ogersko ministerstvo kmalu nasproti imelo vse tiste ljudí, ki so 1848. l. veliki zvonec nosili. — Povodenj v Galicii je naredila strašno veliko škodo. — Tudi v Varšavi razsaja kolera, še huje pa v Črnogori, kjer nimajo ne zdravnikov ne zdravil, pa tudi živeža ne. — Tri goreča vprašanja stresajo zdaj svet: severnošlesviško, kakor smo že gori rekli in tù sem le pristavimo to, da se mora pruska vlada hudo na boj pripravljati, ker po novem letu je na Ogerskem in drugje po Avstrii nakupila 27.000 konj; drugo je rimsko, kjer se je vsak dan bati, da ne bi Mazzinovci in Garibaldovci s svojem krikom „Rim hočemo ali pa umreti“ vneli plamena; tretje pa je turško. V Kandii divjajo Turki prav po svoji stari ljutosti; ker ne morejo zmagati junaškega moškega naroda, morijo starce, žene in otroke; klic Kandijancev po pomoči se razlega po vsej Evropi. Pomenljivo je, da je berolinski časnik „Norddeutsche allg. Zeit.“ te dni rekel, da — ako vse prigovarjanje evropejskih vlad pri turški vladi ostane glas vpijočega v puščavi, je dolžnost kristjanskih vlad, da brez odlašanja in odločno besede povdarijo z djanjem.

Za pogorelce v Koritnici so darovali:

Gospod prof. dr. Andrej Čebašek 10 gold.

Listnica vredništva. Gosp. M. P. v Adl: Pride gotovo drugi pot. — Gosp. Harv. v Topol: Tudi.

Odgovorni vrednik: **Janez Murnik.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.